

ЗА 100-ГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ИЗДАТЕЛЯ СЛАВЧО АТАНАСОВ

Проф. гфн Ани Гергова

В навечерието на деня на будителите – на 31 октомври 2006 г., рождената дата на Славчо Атанасов, в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ се проведе Юбилейна научна среща по случай 100-годишнината от рождението на дейния български издател от първата половина на ХХ в. и 70-годишнината от началото на неговата литературна поредица „Златни зърна“. Ръководена от идеята да бъде укрепвана паметта на съвременниците за личности от миналото ни, носители на висок морал и интелектуална мощ, използвани в полза на българите, ще споделя някои размисли, изложени на въпросната „кръгла“ маса.

Името и делата на Славчо Атанасов заслужават почит! Той е живял „под светлината на словото“, както озаглавява книгата си със спомени, издадена от Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ преди кончината му. Посветил е живота си, за да озарява с тази светлина съотечествениците. Укрепвал е съзнанието, че само тясната близост на духовните водачи с тревогите и въжделенията на тези, които повеждат, укрепват съпротивителните сили срещу злото. Отговорно и честно е надделявал житейските притеснения и несгоди на политическия поврат, чиято жертва несправедливо става. Съзидателен и ползотворен е трудът му като интерниран в село Царево, докато работи наравно с всички в кюстендилското ТКЗС, докато организира и ръководи строежа на утварницата на Светия синод, докато гради църквата и чешмата на Гергана в родното си село Насалевци и пише книга за него. Затова и до днес не са забравени усилията му да обогатява литературното полезрение на българските читатели, да разпръсква знания, съответстващи на високи идеали и на морални принципи.

Защо отбелязваме издателската поредица „Златни зърна“ като значимо книжовно явление? Нейният замисъл най-добре е изяснен от редактора-стопанин Славчо Атанасов. Той заявява, че цели да представи „най-сериозно, най-богато, най-увлекателно месечно художествено четиво, съобразено с „нашата семейна среда изцяло, като съдейства за създаване на естетически вкус, закрепява морала и общественото съзнание“. Познавал е и безпогрешно е усетил предпочитанията към художествените четива. Последователно се е стремил да задоволи желанието за домашно единение с тях, за да се ободряват и облагородяват духовете в тревожните времена, преживявани от 1936 до 1948 г. И тогава и по-късно четенето на книгите от „Златни зърна“ увлича, вълнува, носи удоволствие. То доставя не толкова и не само забавление, а кара читателите да се чувстват съпричастни към съдбините на отдалечени по място на обитаване и по манталитет литературни персонажи, позволява им да опознаят битието и делата на бележити личности. Издаваните в „Златни зърна“ произведения въздействат, познанията, придобити от тях носят престиж, предизвикват размисли и насочват към разноречие. Както твърдят естетиците, изкуството, включително и на стойностните художествени четива, създава „индивидуална контраадаптивна среда“ (изразът е на проф. Атанас Натеv). За да бъде преодоляван присъщия на българския читател конформизъм, установен от социолозите през 70-те години на ХХ в. (има пред вид изследванията на проф. Любен Николов), са нужни повече и по-разнообразни преживявания с истинското изкуство на художественото слово.

Убедена съм, че не малко са лицата от моето поколение, които откриваха в домашните библиотеки при-

кътани книги от „Златни зърна“. Аз самата като гимназистка „гълтах“ книгите „Аз не съм героиня“, „Знахар“ и „Морал“, „Трима в любовта“... Като студентка с удоволствие листех „Via mala“, „Ветрове, пясъци и звезди“, „Марион живее“, „Мария Кюри“ и т.н. – все притежания в голямата библиотека на издателя Димитър Добрев, в чийто дом живеех. Знаех заглавията и имената на авторите, които нито в училището, нито в Университета бяха споменавани. Неизвестно за нас младите тогава беше и името на техния издател, години наред пръскал златни зърна на книжовната ни нива. Книгоиздателската политика, образователните учебни програми, официалната критика и средствата за комуникация вече трайно бяха впрегнати в действия за идеологическа хомогенизация на литературното творчество и на читателското общуване с него. Интересът към художествените четива обаче не беше изчерпан. Моите връстници и близките по възраст до нас добре си спомняме опашките пред книжарниците, строени в ранните утрини на 70-те и 80-те години на миналия век, когато мъвата разнасяше вестта, че е излязъл от печат интригуващ роман. Спомняме си неразрешената официално частна антикварна търговия, в която намираха място изнесените от домовете интересни стари книги, продавани на баснословни тогава цени. И това ставаше на фона на препълнените складове и книжарски рафтове с издания, които трайно залежаваха и бяха оценявани като непроданаеми. В началото на 90-те години „романната треска“ се разпространи сред новосъздаваните частни издатели. Някои побързаха да произведат нови издания на книги от „Златни зърна“ (нерядко с дребни шмекерлъци и с нарушения на авторските права), защото знаеха, че добре ще се продават – знаеха славата им, че са интересни и увлекателни...

Името на Славчо Атанасов беше възкресено преди десетина години, за което заслуга имаха Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и синовната признателност на сина му г-н Атанас Атанасов. Тогава излезе от печат книгата със спомени на редактора – стопанин на библиотека „Златни зърна“ (1996), тогава на кооперацията, където е неговият дом, бе поставена паметна плоча. През 2004 г. почитателите на българската книжовност се събрахме на представянето на книгата „Сеячът на златни зърна. Документален разказ за съдбата на издателя Славчо Атанасов“, написана от литературния историк Георги Цанков. С почитание и признателност той проследява стъпка по стъпка знаменателната поредица, с която десетилетие наред читателите у нас изграждат своята контраадаптивност, култивират морал и формират убеждения.

За да бъде опознаван опита на видни наши издатели от миналото, полезно е да се проучват публикациите и документалните източници. Те са поучителни и за практикуващите и за подготвящите се днес да навлизат в тази отговорна културна дейност. За да бъдат направени изводи и обобщения би могла да бъде ползвана и националната ретроспективна библиография, още повече, че тя разполага вече с библиографски бази от данни, в електронна форма. На тяхна основа, с любезното съдействие на Справочно-информационния център на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, получих актуализирания списък на всички заглавия от библиотека „Златни зърна“. Какви общи впечатления биха могли да бъдат направени въз основа на неговия анализ?

Поучителен е примерът на Славчо Атанасов за мащабност на издателските начинания. От справката на „Златни зърна“ се установяват около 180 заглавия, включени в нея. Ежегодно в издателската библиотека, наподобяваща списание са издавани по 10, с премиите 12-14 самостоятелни литературни произведения. Те се разпространяват по абонамент, осигуряван в първите години лично от самия издател, в непосредствен контакт с жителите на много и различни селища в страната. За целия период от съществуването на „Златни зърна“ абонаментът е поддържан акуратно, без пропуски и закъснения по отношение на поетите ангажименти. Такова издателско поведение печели доверие и абонаментите се увеличават. Тиражите нарастват: от 3000 до 7-8 хиляди, дори достигат 10 хиляди екземпляра. Те са предоставяни освен по абонамент и чрез продажби в книжарниците. Печатниците, доставчиците на хартия и банките, убедили се в коректността на Славчо Атанасов, се отнасят с пълно доверие към него. Така издателската библиотека се превръща в наистина най-богатата на своето време, в най-търсената от читателската публика, предавала в „наследство“ своя интерес и на следващите поколения.

Включените в „Златни зърна“ преводни художествени четива са разнообразни по национална литературна принадлежност. Представени са 60 автори, творили главно в първата половина на ХХ в., т.е. – съвременници на издателя Славчо Атанасов, който следи и познава както световните литературни процеси, така и резултатите на книжовните пазари. В „Златни зърна“ включва преводни произведения от френската, англо-американската, испанската, италианската, руската и други литератури (издаването на съветско творчество е съобразявано с цензурните закони от 1984 и 1938 г., които забраняват разпространението на комунистическа и анархистична книжнина). Присъствие в поредицата имат и художест-

вени произведения от малко познати у нас литератури – унгарска, полска, чешка, исландска и т.н. Общата справка за представянето по автори установява, че най-много на брой са заглавията книги на Стефан Цвайг, Луис Бромфийлд, Андре Мора, Джон Голсуърти, Зигфрид Ундсет, Пърл Бък, Ръдиър Киплинг и Джон Кнител. Останалите автори са включени в „Златни зърна“ с по 1-2, но показателни заглавия.

Разнообразието на художествените четива се постига и с включването на романизираните биографии, посветени на бележити личности. Те са над 50 на брой, от различни епохи и с различни проявления на активност: исторически личности – Атила, Чингис хан, Мохамед, Колумб, Магелан, Еразъм Ротердамски, Фуше, Ришельо, Робеспьер, Тайлеран, Наполеон; кралиците Мария Стюарт, Мария Антоанета, Мария Терезия, Виктория; художниците Рафаел, Леонардо да Винчи, Микеланджело, ВанГог; композиторите Бетовен, Верди, Вагнер, Шопен, Паганини; писателите Сервантес, Шилер, Шели, Шатобриан, Балзак, Пушкин, Достоевски. Позволявам си това наглед скучновато изброяване на имена, представени с биографии в „Златни зърна“ (за да облекча изложението не посочвам авторите и заглавията на книгите), като се ръководя от желанието да премислим колко силно е провокиран интересът на читателите. Та нали и днес точно такъв род произведения нашумяват, оказват се търсени, четени и обсъждани?

Като разискваме видовото разнообразие на заглавията в „Златни зърна“, не бива да пропуснем популяризиращите знания за социални проблеми, за историята и философията, желани от българската семейна среда. Още през 1936 г. е издадена книгата „Истинското ни лице“ (за мъжа, жената и техните взаимоотношения) на Гастон Ражо. През 1938 г. излиза сборник със студии „Проблеми на сексуалността“. Ползена и за родители и за подрастващи е двутомната „История на човечеството“ (преиздадена в началото на 90-те години), а също „Изкуствата“ на Хендрик Вилем Ван Луун. В този вид издания се причисляват „Изкуството да се живее“ на Андре Мора, „Култура и изкуство на Ренесанса в Италия“ на Якоб Буркхарт, „Бунтът на масите“ на Хосе Ортега и Гасет в превод на Константин Константинов и Атанас Далчев.

Споменавам двамата добре известни творци и преводачи, за да насоча вниманието към способността на Славчо Атанасов да привлича в „Златни зърна“ утвърдени с езикова и литературна култура сътрудници. Той завихря около своята работа значимо интелектуално ядро, гарантира подбора и качествения превод на издаваните заглавия. Списъкът на преводачите включва по мои

изчисления към 80 души, голямата част от които осъществяват представянето на 1-2 книги. Най-дълготрайно и с отдаденост работилите със Славчо Атанасов са: Живка Драгнева (23 заглавия), Невена Розева (20), Николай Дончев (12), Димитър Стоевски (12), Румяна Христова (10), Веселина Геновска-Герчева (5), Милчо Ралчев (5). Между имената на преводачите са писателите Асен Разцветников (3), Яна Язова, Дора Габе, Христо Радевски, Димитър Осинин, Стоян Загорчинов и др.

Не безинтересно е, че в „Златни зърна“ съпричастни са и библиотекарите-ерудити: Николай Николаев (3), Стефан Ив. Станчев, писателят Рачо Стоянов. Тодор Боров пише предговора на първата преведена у нас книга на Гунар Гунарсон.

Самият редактор-стопанин превежда 4 книги. Той пише анотации, представяния и рекламни известия за всички заглавия в „Златни зърна“. Непосредствено преглежда и редактира текстовете за печат. Осъществява цялата организационна работа и осигурява финансирането ѝ.

Когато набеязвам творческия състав, приобщен в „Златни зърна“, два извода бих си позволила да направя: първият е, че не са получили известност и признание ред дейни сътрудници-преводачи, помогнали за рецепцията на чуждите литератури у нас; вторият е, че в книжовния живот на България в периода между двете световни войни жените-интелектуалки заемат равностойно място с мъжете, а това заслужава вниманието на историците, занимаващи се с нашумелите напоследък и у нас т.нар. изследвания на половете.

Ще завърша с напомняне за емблемата на „Златни зърна“. В нея е използван мотивът от евангелската притча за сеяча на словото, претворена от художника Никола Тузсузов с образ на жена, разпръскваща семената по орната нива. Мисля си, дали тази замяна не е подчинена на умонастроенията на времето, когато именно жената е сърцевина и се утвърждава като двигател на духовността в българското семейство. Не прозират ли убежденията, изразени от френския писател, сроден и с България, Ромен Гари, че когато споменем думата „цивилизация“, първото нещо, което ни идва наум, това е някаква мекота, някаква майчинска нежност? Не се ли нуждаем и днес именно от такава убеденост и от резултатни усилия за облагородяване на нравите ни, за сплотяване на семейството около майчинската грижа и топлина?

Нека съвременниците, сеячи на словото, помагат за постигане на такива цели така, както Славчо Атанасов го е правил със своите „Златни зърна“!

